

A kategóriáról

A kategóriák tisztázása híján minden irodalomtörténetírás (a társadalmi tudat egyéb jelenségeinek történetével egyetemben) jobbadára csak a tünetek leltárát készítheti el, ami egy kézikönyv jellegű tankönyv esetében azt jelenti, hogy a jelenség összefüggő mozgástörténete helyett a tanulóknak írók és művek címtárát, valamilyen irodalmi telefonkönyvet adunk a kezébe.

Kategóriákon értvén természetesen a meghatározott lét formáit, vagyis a Marx által tételezett „létezés-meghatározásokat“, és nem holmi, a szeszély arabeszkjei szerint koholt elmeszerkezeteket. Kiindulópontunk tehát az volt, hogy a romániai magyar irodalom a romániai magyarság meghatározott létének, (Lukács Györggyel értelmezve tovább e fogalmat, tehát) társadalmi létének egyik tudatformája, amelyben, az irodalmi esztétikum vetületében, tetten érhető jellege, helyzete, sajátága és fejlődésfolyamata. Csakis ez alapvető kategória tisztázottsága és ily módon könyvünk alapvetése teremthetett lehetőséget a kategórián belüli tagolásra, általános és sajátos, hagyományok és kölcsönhatások pontosabb meghatározására vagy megközelítésére. Ezért sikerülhetett, már amennyiben valóban sikerült, e sajátos jegyek egyé-é ötvözése egyrészt a hagyományokkal, másrészt a román irodalommal való együttlélegzés valóságával, oly módon nyilván, ahogyan mindez szerzők és művek, áramlatok és csoportosulások, korszakok és fordulatok valóságos jelenségeiből lényeg szerint kibetűzhető.

A romániai magyar irodalom mint kategória létmeghatározás, de nem elhatárolás, tartalmazza azt az irodalmi folyamatot és közvetve azt a társadalmi folyamatot, amelynek mozgástörténetében a romániai magyarság mint összesség, a maga ellentmondásaival együtt az általános ellentmondásokon belül, elnyomott kisebbségi állapotból egyenjogú nemzetiséggé vált a polgári-földesúri állapotokat szocialista társadalmi renddé változtató Romániában. Tartalmazza — természetesen a kategória történetének kibontása — mindazokat a mozzanatokat is, amelyek esztétikai dokumentumai annak a harcnak, amellyel a romániai magyarság maga is hozzájárul a forradalmi folyamat végrehajtásához. Meggyőződésünk szerint alapvető kategóriánk ily módon való tisztázásával eszméltető hagyományt folytatunk, amennyiben lényegében követőivé váltunk azoknak a kísérleteknek, melyek során Nicolae Iorga a hajdani szabadegyetemén vagy Jancsó Elemér és Ion Chinezu irodalomtörténetei igyekeztek kategóriánkat megközelíteni. Természetes továbbá, hogy e tekintetben a főlzabadulás utáni korszak Kántor—Láng-féle irodalomtörténetének is nyomában haladtunk.

Bizonyos vagyok benne, hogy könyvünk csak kezdet, melynek meghaladását a szempontok állandó tisztulása, a kutatás új leleményei, az összefüggések szövevényeinek tüzetesebb vizsgálata természetesen megköveteli. Am arról is meg vagyok győződve, hogy irodalmunknak e könyvben való láttatása alapvetően meghatározza a további irodalomtörténetírást, amennyiben a jelenség folyamatosságával egyben folytonosságát is megragadja, mintegy az idő harmadik dimenziójába vetítve a kategória kibontott történetét, következtetesként tételezve a folytatás bennfoglaltságát. Ha van vitathatatlan erénye könyvünknek, én ezt abban látom, hogy irodalmunkat nem pozitivistá bogárgyűjteményként, nem szellemtörténeti légtornamutatványok káprázataként látattja, hanem mint létünk szívlelkéseinek, szellemi érverésünknek sajátos elektrokardiogramját.

Szász János

Tankönyv és kézikönyv

A romániai magyar irodalom története úttörő munka. Az eddigi részeredmények felhasználó igényes, tudományos értékű szintézis, s az első, e korszakot tárgyaló iskolai tankönyv. Irodalmunk eljövendő krónikásai, búvárai bizonyára érdekességként fogják megállapítani, hogy nálunk az irodalomtörténeti összegezősek elkészítésében nagy szerepet játszottak az oktatás támasztotta követelmények. Sóni Pál 1969-ben megjelent, de évekkal korábban összeállított egyetemi kurzusa volt az „első fecske” e téren. Az egyetemi és főiskolai hallgatók, a későbbi tanárok, korábban csak kéziratok jegyzeteik, a sajtóban megjelent kritikák s néhány irodalomtörténeti részlettanulmány alapján ismerkedhettek meg e korszakkal. Sóni Pál könyve a keretfejezetek között felsorakoztatott rövid portrékkal olyan körképet nyújtott, amely az oktatás közvetlen céljain túl a további összegezőseknek nyitott utat, segítette a fogalmak, nézetek kristályosodását. Ő maga, már a kötet megjelenése utáni években — egykori diákjai a tanúk rá — egészen más beosztással, sokkal érdekesebben és színvonalasabban tárgyalta előadásain a romániai magyar irodalmat. A következő, vihart kavarázó lépést Sóni Pál tanártársa, Láng Gusztáv Kántor Lajossal közösen tette meg: a legújabb, 1945—1970 között keletkezett romániai magyar irodalmat foglalták össze tudományos alapossgal, eredeti és egyéni nézeteiket következetesen érvényesítő könyvükben. Az élő kortársakról megfontoltan, irodalomtörténeti igényvel véleményt mondó, 1971-ben megjelent kötet szokatlan visszhangja, a hónapokig elhúzódó sajtóviták arra figyelmeztettek, hogy legújabb irodalmunk értékrendje még igencsak alakulóban van, mind a részletkérdéseket, mind az egész tárgyalta korszakot illetően még számos megközelítési lehetőség kínálkozik. A vita elült, s a nézetek tovább ülepedtek, míg az oktatás újra halaszthatatlan követelménnyel nem lépett fel: ezúttal egy olyan iskolai tankönyvet kellett összeállítani, amelyik valamennyi hazai magyar diáknak teljes képet nyújtson a romániai magyar irodalomról a kezdetektől napjainkig. Tehát egyrészt újra meg kellett írni az egész korszak történetét, másrészt az anyagot úgy tálni, hogy az érthető, megtanulható, sőt olvasásra csábító legyen. A romániai magyar irodalom e harmadik összefoglaló szintézisének elkészítésére vállalkozott Dávid Gyula, Marosi Péter és Szász János.

Munkájuk felelősségteljesebb és mégis részben könnyebb volt, mint az előző kötetek szerzőié. Számos, időközben megjelent részlettanulmányra, az eddigi szintézisek nyomán kialakult viták eredményeire támaszkodhattak, ugyanakkor nem téveszthették szem elől, hogy elkövetkező generációkban alakítanak ki feltehetően maradandó képet irodalmunkról. Mert minden irodalomtörténet végső soron állókép, fénykép: adott beállításkból adott fejlődési fokot rögzit. Főleg akkor érezhető ez, mikor egy élő, alakuló irodalomról van szó: maga a bemutatott anyag is változik még, nemcsak a beállítás, a nézőpont.

Irodalmunkat a történelem kialakította keretnek megfelelően e kötet szerzői is kettéosztják. Az első, a felszabadulás előtti korszakot tárgyaló rész nemcsak pedagógiai, hanem tudományos szempontból is mérhető értékrendet felállító eredeti munka. Jóllehet a szerzők (mint tankönyvben szokásos) csak ritkán idézik forrásaikat, megállapított tényként közlik az elfogadott kutatási eredményeket, az irodalomtörténetben jártasabb fül könnyen felfedezi az eddigi szintézisek, részletmonográfiák, tanulmányok egy-egy, e kötetbe szervesen beépített tégláját. Elég, ha arra utalunk, hogy átvették a Kántor—Láng-féle könyvből a romániai magyar irodalom minden szempontból helytállóan bizonyult meghatározását, az avantgarde-sugárzás alcím pedig Sóni Pál értekezésére utal. A *Korunkról* írva természetesen idézik Tóth Sándor Gaál Gábor-monográfiáját is. Nem volt mindenütt könnyű dolguk, hiszen egy-egy korszakról és több íróról először kellett objektív, átfogó értékelést nyújtaniuk. Ez majdnem mindig sikerült is. Az egyes írók vagy már megkapták, vagy rövidesen megkapják monográfiásukat. Hanem az egyes műfajokkal, irányzatokkal kapcsolatos problémákat is rendre tisztázni kellene. Éppen ez a kötet mutatja, hogy nem elég emlegetni a konzervatív írókat, ideje volna már körülhatárolni, megnevezni őket. Miért konzervatívak, van-e érték műveikben? A szó többszöri felbukkanása csak egy helyen kerül névvel kapcsolatba. Ugyanígy tisztázatlan periódus még irodalmunk 1940 és 1944 közötti „kettéosztott” szakasza, erről is elkelne egy árnyaltabb dolgozat. Az irodalomkritikáról és az irodalomtörténetírásról e kötetben kapunk először teljességre törekvő képet, elmélyítése több értekezés tárgya lehetne. S talán itt vagy a bevezetőben az Er-

délyi Múzeum folyóirat mellett elődjét, az Erdélyi Irodalmi Szemlét, magát a Múzeum-Egyesületet s esetleg az Erdélyi Irodalmi Társaságot is megemlíthették volna a szerzők, mert nálunk az irodalomtörténet, főleg iskolai szinten, a művelődéstörténetet is magába kell hogy foglalja.

A szerzők meglepően sok írórt vettek fel könyvükbe, bizonyára azzal a megfontolással, hogy majd a tanár válogathat. Az író fontosságától is függően, néhol egész rövid, tömör jellemzéseket kapunk (Olosz Lajos, Sipos Domokos, Bánffy Miklós, Ligeti Ernő, Nagy Dániel stb.), néha pedig alcimekkel tagolt pályaképet, gyakran műelemzést is. Erzsűnk szerint a költők jobban jártak. Idézett versoraik illusztrálják művészetüket, az egy Reményik Sándor esetét kivéve. Félős, hogy a ténymegállapító, sommás, de csak legritkábban idézetekkel tarkított regényelemzések pusztá tényekként történő elfogadása, bemagolása fogja az amúgy is túlterhelt maturandus diákoknál a mű elolvasását helyettesíteni. (Talán érdemes lett volna a tudományosság keretét lazítva is, megízleltetni például a *Fekete kolostor* szépségeit a diákolvasóval. Ezzel a művel lehet leginkább a tanulókra hatni.) Az első rész nyelvezete ugyanis a legszigorúbb értekező próza szabályainak megfelelő. Néhol, talán túlzott pontosságra törekedvén, olyan utalásokat is megenged, olyan szavakat is használ, amelyeket igen kevesen értenek meg. A futurizmusról, aktivizmusról még sokan hallottak, de az angol *preraffaelitákról* vagy Tamási esetében a *metafizikai nyugtalanság* fogalmáról egyetemi hallgatók sem adnának kielégítő magyarázatot.

Dávid és Szász — véleményünk szerint — az írók jól átgondolt, alkotásaiak műfaji, stílári és tartalmi jegyek alapján megoldott csoportosításával hozza a legtöbbet. Rendszerezésük nemcsak oktatási, hanem tudományos szempontból is kiállja a próbát. A két ellentétes tábor (*Korunk—Helikon*) körüli régi csoportosítás helyett, mely lényegében a Gaál Gábor-i hármas felosztáson alapult, s az ideológiai tartalom mellett főleg azt vizsgálják, mi közös újjal és értékessel gazdagították irodalmunkat, szellemiségünket az egy-egy csoportba sorolt írók. Így Áprily, Tompa, Reményik és Dsida újdonsága a nyugatos hagyomány és az erdélyiségi ötvözése, Bartalisé, Oloszé és Szentimreié a szabad vers használata. A múlt üzenetének tolmácsolása, a korabeli társadalom rajza, a népszolgálat és a szocialista valóságírodalom művelése mind kitűnő összekötő kapocs három-négy író között. A csoportosítás helyességét az is igazolja, hogy a név szerint nem említett írók és költők legtöbbjét is be tudnók sorolni az egyes címek alá.

A kötet második, a kortárs romániai magyar irodalmat bemutató része mindenekelőtt stílusával lep meg. Az első 150 lapon tudományos okfejtéshez, higgadt tényközléshez szoktatott fület váratlanul érinti Marosi Péter csevegő hangja, „irodalomtörténeti beszélgetései“-nek közvetlensége. S ahogy egyre gyorsabban, egyre nagyobb élvezettel olvassuk a szerző esszéisztikus sorait, egyre több tárgyalat mű elolvasására kapunk kedvet, észre kell vennünk: már kiléptünk az irodalomtörténet felségterületéről, s olyan kor irodalmáról olvasunk, amelyik ma még évről évre alakul, változik, naponta meglepetésekkel szolgálhat. Itt nem is volna jogosult az értekező hangnem, ide esszé kell. Hatalmas irodalmi panorámikumba érkezünk, s a tárlatvezető kézenfogva írótól íróig, műről műre kalauzol. Kérdéseket fogalmaz meg, válaszol azokra, érvel és bizonyít, néha tovább időz egy-egy képnél, elmagyarazza titkát, máskor csak megnevezi a témát, s hagyja, hogy az alkotás beszéljen önmagáról. Mert az igazán jó tárlatvezető megtanít a szépség felfedezésére, értékelésére is. Távollétében, kísérő szövege nélkül is tudnunk kell tájékozódni. Véleményem szerint ez az egyetlen eredményesnek ígérkező módszer, amit Marosi nemcsak felismer, hanem másfél száz lapon át következetesen alkalmaz is.

Marosi nagyon jól, részletekre kiterjedően ismeri a romániai magyar irodalmat, annak különösen 1945 utáni szakaszát. Maga már évtizedek óta az irodalmi élet eseményeit leggyorsabban leereagáló irodalmi lapunk szerkesztője, s így szemtanúja is új irodalmunk alakulásának. Ezért tud olyan könnyedén találó párhuzamokat vonni, ellentétezni az egyes írói pályák bemutatásakor. Néhol majdnem anekdotiál (említi például a Létay és Asztalos között létrejött gyermekvers—novella szerződést). Gyakran idéz találó kritikákból. A kortársakat pályatársak tükrében is elének állítja. Változatosan vezeti be az egyes írókat, többféleképpen mutat rá művészetük sajátos vonásaira. Az „árva csillag“ Szabédi jellemzése, úgy érezzük, telitalál: „Írásművészetünk, nyelvtudományunk történetébe tulajdonképpen nem is kitaljesztetlen életművével, hanem írói és tudományos magatartásával írta be nevét. Évtizedeken át ő volt ugyanis szellemi életünk kovásza. Aki mindig mindent kérdésessé tett, ahogyan érdeklődésének látkörébe került valami.“ Igaz, Marosi sem Szabédi, sem Szemlér, sem sorstársaik pályáján a töréseket nem említi, a proletkult éveit főként szintén könnyedén siklik át, mindig az új hang

jelentkezését, a tárgyalt szerző írásművészetének megújulását kutatja. S jogosan teszi ezt, mert egy tankönyvben főleg az értékeket kell tudatosítani.

Az írók és műveik esszéisztikus tárgyalása föltétlenül segíti az oktatást. Nem mondhatjuk el ugyanezt a két keretfejezetről. Ezek esetében konkrét ismeretanyagot közvetít a szerző, s a fordulatos, de elég terjedelmes szövegből az irodalmi életünkben kevésbé járatos, nem is túlságosan érdeklődő tanulók csak többszöri elolvasás után fogják kihámozni a lényegét. Kérdés, van-e idejük és türelmük ehhez. A két keretfejezet közül az első az 1960-as évek elejéig követi irodalmi életünk alakulását, a második az utóbbi évtizeddel foglalkozik. Ezzel a felosztással a szerző azt érzékelteti, hogy a Forrás sorozat indulása és a Kritérium Könyvkiadó alapítása közötti időszakban megújult, átszerveződött irodalmi életünk, s — bár ezt nem fogalmazza meg — egy korszakhatár is kialakulóban van. Objektív megítéléséhez persze még hiányzik a távlat. Hanem jó lett volna konkrétan kitérni tudományos életünk megújulására, nyelvészeink, művelődéstörténészeink legfontosabb munkáira.

Azt minden tanárember könnyen megállapíthatja, hogy az egész könyvet még a filológiai líceumokban is csak nehezen lehet megtanítani, a tanárnak a tanterv előírásait figyelembe véve válogatnia kell, de minden érdeklődő tanuló kezében ezután ott lesz egy olvasásra csábító kézikönyv, melyet bizonyára az érettségét követő években is gyakran fel fog lapozni. S mivel ma már a X. osztályt végzeteknek csak vagy 40 százaléka jut tovább, és az elmúlt években érettségizettek is elég bizonytalan képet kaptak irodalmunkról, igen hasznos volna e kötetet kissé kibővítve a nagyközönség rendelkezésére bocsátani. A most megjelent 5000 példányból a tanulóknak is szűkösen jutott. Márpedig a legfontosabb bibliográfiai utalásokkal (elsősorban a *Romániai Magyar Írók* sorozatban megjelent kiadások és a monografikus feldolgozások jelzésére gondolunk), jegyzetekkel és névmutatóval ellátva ez a kötet sikerkönyv lehetne.

Gaal György

Nem középiskolás fokon...

Tankönyv megjelenését nem szokás ünnepelni. S ha mégis a *Korunk* szerkesztője és baráti köre a Dávid Gyula, Marosi Péter, Szász János tollából a Tankönyvkiadónál megjelent *A romániai magyar irodalom története* című líceumi tankönyv megünneplésére és értékelésére külön összeíjvetelt tart, úgy érezzük, helyénvaló ez, mert tudományos és tankönyvi irodalmunk kivételes figyelmet érdemlő mérföldkövéhez érkeztünk.

A több mint fél évszázados múltra visszatekintő romániai magyar irodalmunk a benne felhalmozódott és egyre tovább halmozódó értékes életművek és alkotások ellenére máig sem jutott el teljesítményei, értékei s esetleges hiányai tudományos igényű, átfogó felméréséhez. Sóni Pál úttörő egyetemi tankönyve, valamint Kántor Lajos és Láng Gusztáv 1945 utáni irodalmunk útját áttekintő műve után is még mindig kínzó hiányérzetet kelt hazai irodalmunk teljes fejlődéstörténetének megíratlansága. Nemzetiségi tudományos és közelebről irodalomtudományi életünk szervezetlenségének, a munkamegosztás, az erőkkal való központi gazdálkodás, a tudományos intézményesülés hiányával magyarázható, hogy kulturális-művészeti múltunk és jelenünk legösszetettebb, legszínompásabb területe: irodalmunk fejlődése, értékállománya mindaddig nélkülözi az öt megillető tudományos szintézist. S mert kínzó hiányérzetről szoltunk, épp ez teszi indokolttá örvendezésünket romániai magyar irodalmunk „nem középiskolás fokon” megírt újabb tankönyve fölött.

Nem elmarasztalásként, hanem kétségtelen érdemként kell ugyanis megállapítanunk, hogy ez a tankönyv, méreteinél és igényeinél fogva, elsősorban kézikönyv, s nem „megtanulásra”, hanem „tanulmányozásra” szolgáló vezérlő kalauz, segédeszköz tanár és diák kezében egyaránt. Az irodalomórak középpontjában úgysem ennek a kézikönyvnek kell állania, hanem magának az irodalomnak, írónk életművének, egyes alkotásaiknak — amelyekből kiváló tájékozottsággal, érzékkel, szeretettel és szakszerűséggel állította össze értő és érző olvasásra csábító és olvasóvá nevelő szöveggyűjteményét Seress Zsófia.

Nem irodalmi tankönyvet tanítunk tehát, mert az „csak” beszél az irodalomról, hanem magát az irodalmat találkoztatjuk a mindenkori legfogékonyabb és leghálásabb befogadó közönségével: az ifjúsággal. Ebben a találkozásban az irodalmi tankönyv csupán *egy* tényező, amely annyiban tölti be sajátos funkcióját, amennyiben tanár és diák számára megkönnyíti irodalmunk, íróink és alkotásaik világának esztétikai-etikai-intellektuális megközelítését, élményszerű megismerését, értékrendjének saját szocialista humánnumukba való szerves beleépítését.

Jól tudjuk, hogy mire a könyv megjelent, csak a csekély számú human osztályban lehet szó teljes értékesítéséről. De épp ez húzza alá kézikönyv jellegét és jelentőségét a más jellegű iskolákban: a megmaradt irodalmi óraszámunk megfelelően bőven van miből válogatniok a tantervkészítőknek s a minimumom felülemelkedni akaró és tudó tanároknak, osztályoknak és irodalmi köröknek. S mert a tizosztályos általános iskola utolsó osztálya számára még tovább kell majd süríteni a romániai magyar irodalom történetét s kimagasló alkotásainak elemzését, a megjelent kézikönyv e sűrítés szilárd alapjául is szolgál majd, míg a XII. osztály számára a tárgyalási, elemzési mód lesz elmélyíthető, tovább korszerűsíthető.

Ha ez utóbbi tekintetben van némi egyenetlenség egyes fejezetek s a könyv első és második része között, ezt nagymértékben csökkentette volna egy olyan típusú negyedik szerkesztő, mint amilyen Gaál Gábor volt 1947—48-ban megjelent első romániai demokratikus magyar irodalmi tankönyveink hőskorában. Csak akik közvetlen munkatársaiként láttunk bele a klasszikus és kortárs irodalom esztétikai, etikai, világnézeti értékeinek minél teljesebb megszólaltatására összpontosító és ösztönző, hihetetlen munkabírásról tanúskodó tankönyvszerkesztő munkásságába, tudjuk igazán fölmérni, mit jelentene egy Gaál Gábor-szerű negyedik szerkesztő ennek az irodalmi tankönyvnek-kézikönyvnek egy újabb kiadása számára.

A könyv szerzői bizonyára nálunk is jobban tudják-érzik, hogy még mi mindenről kellett volna szólniok irodalom—tanár—diák minél teljesebb találkozására érdekében. Így, elsősorban, ennek az országot, népet, nemzetet és nemzetiségeket létükben és tudatukban nevelő, formáló, átalakító hat évtizednek a történetéről, a társadalmi, politikai, gazdasági és kulturális fejlődés és forradalmi változások 1918-tól 1977-ig megtett útjáról. E hat évtized döntő történeti-társadalmi tényezőinek, küzdelmeinek, eseményeinek, eredményeinek és tanulságainak felmutatása nélkül az azokat a költészet eszközeivel ábrázoló, értelmező, visszhangzó műalkotások nem ragadhatók meg a valósághoz dialektikusan kötött teljességükben. A történeti-társadalmi fejlődés felvázolásáról az irodalomtanár nem mondhat le, s ez igen súlyos kötelezettségeket ró reá. Az kétségtelen, hogy éppen e tárgyalt korszakok irodalma annyira valóságirodalom, hogy a társadalmi, világnézeti, esztétikai erővonalak az életművekben és művekben is kitapinthatók, s a tudományos megismerést legalábbis részben pótolhatja, sőt annál élményszerűbb is lehet a művészi megismerés. Annyi bizonyos, hogy annak, aki meg akar ismerni bennünket, romániai, erdélyi magyarokat, annak nem tudnánk beszédeoseb tanúbizonyoságot adni magunkról, mint e hat évtized folyóiratirodalmát és könyvtermését: romániai létünk, nemzetiségi mivoltunk, anyanyelvi kultúránk és európaiságunk e leghűségesebb és legteljesebb hordozóját. Öneszmélkedésünk, önismeretünk, önértéktudatunk olyan forrása, amely nélkül már sem önmagunkat, sem helyünket az országban és a világban nem ismerhetjük meg, de mások sem ismerhetnek meg minket nélküle. S éppen ezért, ha késik is e számunkra minden korábbi korszaknál sorsdöntőbb hat évtized tudományos, adatszerű nemzetiségtörténeti feldolgozása, a román és az egyetemes történelem összefüggérendszerében, fő erővonalaít, mozanataít tanár és diák egyaránt megtalálja és megismerheti irodalmunkban.

Egyébként is honi irodalmunknak a XVI—XVII. századi balladák, históriás énekek, az emlékirók, Jósika és Kemény Zsigmond öröksége nyomán máig is egyik domináns vonása a történetiség, a népi, a társadalmi valóság történeti megközelítése: kik voltunk? kik vagyunk? milyen máig is figyelmeztető történelmi-társadalmi előzmények határozták meg sorsunkat, létünk, tudatunk alakulását? milyen mélyre nyúlnak és mennyire erősek „hajszálgyökereink”? mennyire voltak életet adóak és mennyire megtartóak az egyetemes anyanyelvi kultúránkhoz, a testvéri román néphez és a nemzetek és népek nagy családjáéhoz fűző kötelékeink?

Ezt a történetiséget épp történeti regény- és drámai irodalmunk vonatkozásában nemegyszer kérdőjelezték meg a múltban s azóta is, mintha a jelen élő társadalmi valósága és égető kérdései előli menekülés lenne emberi és művészi indítéka, ára pedig az alacsonyabb művészi színvonal. Ezzel szemben elégtétellel állapíthatjuk meg, hogy Jósika és Kemény Zsigmond már végleg megkapták tantervünkben és tankönyveinkben méltó helyüket. A romániai magyar irodalom e legújabb története részletesen és helyeslően ismerteti a Berde Mária *Vallani és vallani* című híres állásfoglalása körüli vitát, hogy a továbbiak során teljes elismeréssel szól-

jon nemcsak Tabéry, hanem Kós, Bánffy, Makkai Sándor és épp Berde Mária történelmi regényeiről. Még nem mondják ki a szerzők, de tényként már benne van könyvükben annak felismerése, hogy Jókai és Móricz nagy erdélyi regényeihez, Németh László Bolyai, Apáczai, Tófalusi Kis Miklós harcát idéző drámáihoz hasonlóan a mi történelmi regény- és drámaíróink is erőt meríteni, szellemi és etikai talajt teremteni, korszerű feladatokat tudatosítani fordultak és fordulnak múltunk gazdag örökségéhez. Hálásak vagyunk a szerzőknek, hogy irodalmunk e témakörét, vonulatát elvszerűen értékelték, s ezzel alapot teremtettek az elmélyültebb irodalomesztétikai és világnézeti elemzés számára.

Mint ahogy az előző osztályok magyar irodalmi tankönyvei sem erőltetik az adott óraszám és nyomdai ívterjedelem keretében a saját irodalmunk mellett a világirodalom nagy fejezeteinek és íróinak monografikus tárgyalását, ez a kézikönyv is józanul alkalmazza a román és az egyetemes irodalmi párhuzamokra való rendszeres, tömör és világos utalások módszerét. Okulva azokon a tankönyvkísérleteken, amelyek a világirodalom erőltetése közben sem a nemzeti, sem a világirodalom elmélyült tanulmányozását nem érték el, a szerzők az egyes életművek és műalkotások kapcsán mutatnak rá a román és az egyetemes irodalmi összefüggésekre, irányzatokra és értékekre. Hogy ezen a vonalon is további távlatok nyílnak irodalmunk e hat évtizede egyetemes összefüggéseinek felmutatására, elég utalnunk Tamási Áron életművére, amelyben népi valóság és képzelet, európai távlatokkal való találkozására már Németh László és Babits rámutatott, de amiről újabb irodalomtörténetírásunk mindaddig csak a (kis)monográfiák szintjén vett tudomást.

Romániai magyar kulturális-művészeti életünk leggazdagabb, mert rólunk legközvetlenebben, az anyanyelv költői eszközeivel hírt adó területéről: irodalmunkról élményszerű és tudományos szintű vallomást tevő kézikönyvünkkel Dávid Gyula, Marosi Péter és Szász János tudomány- és neveléstörténeti szolgálatot tettek. Illesse őket, a szöveggyűjteményt összeállító Seress Zsófiával együtt s a két kötetet tanáraink, tanulóifjúságunk kezébe adó Tankönyvkiadót a legőszintébb elismerés és köszönet.

Nagy Géza

Nagy László és
Latinovits Zoltán